

S. LACKOVITS EMŐKE

Az úrvacsora Kalotaszentkirályon*

(Néprajzi jellegzetességek a szentség kiszolgáltatásával kapcsolatban)

A REFORMÁTUS EGYHÁZ és vallás két szentséget (sakramentom) ismer, fogad el, ezek a keresztség, valamint az úrvacsora, amely szentségek a magyar református ember hitéletének alapjait jelentik. Vizsgálatunk, amelyet Erdélyben az 1980-as, 1990-es és a 2000-es esztendőik elején végeztünk, döntően a XX. századra vonatkozik, de megértéséhez korábbi évszázadok adatait is felhasználtuk. A vizsgálathoz kapcsolódó elemzésben két kérdésre kerestük a választ:

– mit jelentett, mit jelent az úrvacsora a reformátusok hitéletében?

– éltek-e vele és hogyan éltek?

Az adatok döntő többsége a rendkívül hagyományőrző Kalotaszentkirályról való, amely település Kalotaszeg felszegei részén található, annak egyik legnagyobb faluja, egybeépülve a szomszédos Zentelkével. Közöttük az egyetlen választóvonal a Kalota patak. Magyar lakossága mindkét falunak református. A két település református közössége azonban bár egy templomot használ, amely Kalotaszentkirályon található, de az összetartozás ellenére a mai napig külön bejárattal. Külön kapun jár be és megy ki az Isten házából a két falu lakossága.¹ Világi tisztségviselőit mindkét közösség külön választja meg, akik ugyancsak külön-külön képviselik a két egyházközösséget.

Az úrvacsora feltétele: a konfirmáció

Úrvacsorával csak a gyülekezetek nagykorú, azaz konfirmált tagjai élhetnek és élhetnek, amelyet első alkalommal a konfirmációt követően vehettek. A konfirmáció tehát előzménye az úrvacsora kiszolgáltatásának. 1439-ben a

* A tanulmány jegyzetek nélkül megjelent: Istennek, Hazának, Tudománynak. Tanulmányok a 95 éves Nádasdy Lajos tiszteletére. Szerk. Mezei Zsolt. Pápa, 2008. 220–235.

¹ Vö. S. LACKOVITS Emőke: Egy hagyományos kézfogó és lakodalom változása Kalotaszentkirályon. = Néprajzi tanulmányok Dankó Imre tiszteletére. Szerk. Módy Gy., Balassa I., Újváry Z. Debrecen, 1982. 689.

Lorenzi Zsinat a konfirmációt (megerősítés) szentségnek nyilvánította, amit azonban a reformáció elvetett és a két szentség, a keresztség valamint az úrvacsora közötti összekötő szertartásnak minősített.² A szertartás a kiskorú egyháztagek nagykorúsítása, avatás, ünnepélyes megerősítés, amelyre a gyermekeket a hittételeket tartalmazó káté megtanításával készítették fel. Bár a káté 1576 óta ismert, a konfirmáció azonban mind Európában, mind Magyarországon csak a 18. században vált általánossá. A XVI–XVII. században a kátét ünnepélyes szertartás nélkül, a lelkész és egy presbiter jelenlétében kikérdezték, amely a vizsgát jelentette, amit a fogadalomtétel, majd az áldás követett. Mindezek feltételeiként szolgáltak az úrvacsorával való élésnek. A szertartás ünnepélyessé válása csak a 18. század végétől ismert.³ Erdélyben vasárnap délutánonként folyt a káté tanítása. Ezt már 1668-ban Gyalakután Lázár Imre, majd 1677-ben Nagyteremiben Bethlen János kötelezővé tette. Az ifjúság rendszeres konfirmációi oktatását Vajdaszentiváni János küüllői esperes rendelte el, amelyet azután egy esztendő múlva már 25 gyülekezetben az általa meghatározott módon végeztek. Kolozsvárott 1677-től folyt ez a munka. A Búzásbocsárdi Zsinat 1710-ben egész Erdélyben kötelezővé tette a fiatalok rendszeres káté tanítását. Követelményként szerepelt ugyanakkor az is, hogy minden gyülekezetben egységes kátét használnak. Naponta 2-3 kérdés átvételét és megtanulását írták elő rendszeres ellenőrzés mellett. Útmutatóként a Heidelbergi Kátének 1652. évi váradi kiadása szolgált.⁴ A 20. században a konfirmáció többnyire áldozócsütörtökön, míg az első úrvacsora vétel pünkösdkor történt. Kivételt a Dél-erdélyi szórványok jelentettek és jelentenek, ahol augusztus 20. körül tartják a konfirmációt, a rákövetkező vasárnap pedig az úrvacsora osztást. Mindez az újkönyérré való úrvacsorával függ össze.

Kalotaszentkirályon a fiatalok 16 esztendősen konfirmáltak, amely esemény felnőtté válásukat jelentette. Ennek az egyházi szertartásnak különösen nagy jelentőséget tulajdonítottak, mert ilyenkor a fiataloknak a falu előtti nyilvános megfelelési próbája történt meg, amelynek öltözködéssel is igyekeztek nyomatékot adni.⁵ Az 1990-es években a lányok még viseletben, a legények már öltönyben voltak ezen az alkalmon. A konfirmáció virágvasár-

² ÖTVÖS László: A konfirmáció néprajza. = Vallási néprajz I. 1985. Szerk. Dankó I. - Küllős I. 112.

³ NAGY Géza: Fejezetek a magyar református egyház 17. századi történetéből Bp. 1985. 73. BENEDEK Sándor: A magyarországi református egyház istentiszteletének múltja. Órisziget, 1971. 254.

⁴ NAGY 1985. 74–79.

⁵ Vö. VASAS Samu: Népi jelvilág Kalotaszegen. Bp., 1994. 112.

nap volt itt, amelyre két esztendeig készültek. Az ezt, azaz a konfirmációs vizsgát megelőző hét a fiatalok számára már nagyhét volt, amikor ők takarították ki és díszítették fel a templomot. A legények az erdőről fenyőágakat hoztak, a lányok pedig ezeket papírrózsákkal feldíszítették. Utóbbiakat helyezték el a padokra is. A templom mindhárom bejáratához ilyen felvirágozott fenyő került, amit hatlo-nak neveznek. A templom külső kapuját ugyancsak fenyőágakkal ékesítették. Ezt egészen pünkösdig fennhagyták, amit azután a pünkösdi úrvacsora osztást követően a harangozó szedett le. A konfirmandusok a templomnak kézimunkát, a lelkésznek a lányok szőtt vászon törölközőt, a legények pedig pénzt adtak. Az első úrvacsorát az ünnepélyes fogadalomtétel után vették. Ezt az alkalmat ünnepi ebéd követte, amelyen a szülők, keresztszülők, nagyszülők, rokonok, barátok egyaránt részt vettek, ajándékot adva a frissen konfirmált ifjúnak. Ez korábban, még az 1960-as, 70-es évekig szörkendő (virágmintás színes kasmírkendő) vagy valamilyen viseleti kiegészítő volt a lányoknak, a legényeknek pedig pénz. Az 1990-es években már gyűrűt, láncot adtak a lányoknak, pénzt pedig a fiúknak. Ebéd előtt az asztalnál ünnepélyes szertartással kezdődött az ünnepi étkezés, amikor a keresztapa hálát adott Istennek azért, hogy keresztgyermeké megtartotta azt, amit nevében a keresztelekor ők megfogadtak. Ebből a ma már egyedülállónak mondható mozzanatból világosan kitetszik, hogy a közösség a keresztszülői hivatást eredeti értelmében fogja fel és komolyan veszi, a benne foglalt köteleességvállalás nem maradt meg a kimondott, ünnepélyes szavak szintjén.

*Az úrvacsora szertartásának kialakulása
Történelmi előzmények, jellemzők*

A református közösségekben az úrvacsorás istentisztelet a legünnepélyesebb alkalom. Ravasz László szerint az úrvacsora a Jézus Krisztussal való misztikus életközösséget jelenti, ugyanakkor Krisztusban a többi hívővel való egyiséget is, amely maga a szeretetközösség.⁶

A magyar református zsinatok 1545-től rendszeresen foglalkoztak az úrvacsorával, annak lényegével, jelentésével, kiszolgáltatásának módjával, szertartásával, valamint a szertartást rögzítő ágendákkal. Igyekeztek a katolikus és az evangélikus szertartási elemeket kiiktatni. Hangsúlyozták továbbá, hogy az úrvacsora erősíti a hitet, int a hálaadásra, a szeretetre, vigasztal

⁶ RAVASZ László: *Ágenda*. Bp., 1927. 34–35.

és különbséget tesz hívők és hitetlenek között.⁷ Hangsúlyozták, hogy a sakramentom ereje a hit és a Szentlélek által van. Rendelkeztek a két szín alatti és a betegeknek kiszolgáltatható úrvacsoráról, megtiltva az úrvacsora jegyeinek mágikus cselekedetekben való felhasználását.⁸ 1545–1547 között 33 zsinatot tartottak, amelyeken 18 alkalommal foglalkoztak az úrvacsorával, valamint kiszolgáltatásának liturgiájával. 1767-ig azonban ahány gyülekezet, annyiféle ágendát használt. Huszonegyféle ágenda volt forgalomban.⁹ A XVII. századot Erdélyben is, a magyar nyelvterület más közösségeihez hasonlóan, az egyszerűsítésre való törekvés jellemezte, hangsúlyozva a rövid, egyszerű, evangéliumi szellemű szertartást. 1559-ben még Huszár Gál ágendája szerint történt az úrvacsora kiszolgáltatása, amelyet azután hosszú időre a Heltai-féle ágenda szorított ki. Az egyszerűsítés, amit nem sikerült elérni, állt továbbra is a középpontban, ezt hangsúlyozták 1694-ben a Marosvásárhelyi Zsinaton, az esperesek feladatául adva, hogy mindenhol ágenda szerint történjen a szertartás. 1644-ben a Nagyenyedi Zsinaton, majd 1646-ban a Szatmárnémeti Zsinaton már az ágendák egységesítését is sürgették.¹⁰ Ekkor Melotai Nyilas István ágendáját használták sok helyen, de a benne megragadható idegen hatások miatt a Méliuszét javasolták átvenni, amely a legegyszerűbb szertartás volt. Ugyanakkor az 1648. évi Nagyenyedi Zsinaton a Geleji Katona István által készített ágendát fogadták el.¹¹ A XVIII. században azután újnak számító irányzatként jelent meg Erdélyben is az egységre törekvés, vagyis az úrvacsorának az egész térségben azonos szertartás szerint történő kiszolgáltatása. Foglalkozott vele az 1729. évi Etédi Zsinat. Általánosan alkalmazottként már korábban Melotai ágendája terjedt el, amint utaltunk rá. Változatlanul ezt használták ugyanis Erdély-szerte az 1677. évi Nagyenyedi Zsinat óta, amelyet az 1679-ben kiadott Második helvét hitvalláshoz csatoltak,¹² mígnem 1755-ben megalkották Melotai és Zoványi György nyomán az Erdélyi Ágendát (a jegyek megáldása vagy konszekrálása a szerzetesi Ige által). 1783-ban a Sárdi zsinat Kis Gergely marosvásárhelyi-nagyenyedi tanárt bízta meg az egységes ágenda elkészítésével, amelyet 1785-ben a Székelyudvarhelyi Zsinaton a szerző bemutatott, de amelyet a Nagybaconi Zsinat elvetett (Az okok között Zollikofer és Melotai hatásának erőteljes volta szerepelt, továbbá az, hogy az új ágenda

⁷ KISS Áron: A XVI. században tartott magyar református zsinatok végzései, Bp., 1881. 52.

⁸ KISS 1881. 209–210.

⁹ BENEDEK 1971. 188.

¹⁰ NAGY 1985. 28.

¹¹ Uo. 29.

¹² Uo. 40.

nemcsak zsúfolt, hanem hosszú is). Ágenda-ügyben az 1788–89. évi Ótordai Zsinaton sem sikerült dűlőre jutni. Ezután már csak 1820-ban a Magyarigeni Zsinaton foglalkoztak vele, alapnak Kis Gergely ágendáját vették. Az egységes liturgia csak 1927-ben született meg.¹³

Az úrvacsora időpontja, jelentése

Az úrvacsora idejét megkülönböztetett napként tartották számon mind a magyarországi, mind az erdélyi gyülekezetekben. A XVI–XVII. században az úrvacsora még része volt a vasárnapi istentiszteleteknek, alkalmait a XVIII. században évi tizenegyben határozták meg. 1819-ben évi hat úrvacsorai alkalmat jelöltek meg, majd 1929-ben még egy hetedik alkalmat is hozzá tehettek pl. advent első vasárnapját vagy böjtfőt. Kalotaszentkirályon évente hat-szor terítik meg az úrasztalát, (karácsony, böjtfő, húsvét, pünkösöd, újkenyér, újbor) de ha valaki beteg és élni kíván az úrvacsorával, kiszolgáltatja neki más alkalommal is a lekipásztor.

Reformátori felfogás szerint az Ige elválaszthatatlan az úrvacsorától. Ravasz László hangsúlyozta, hogy a legfontosabb a szereztetési Ige, mert nélküle nincs sakramentom. A szereztetési Ige kíséretében a kenyérnek megtörése és a bornak felmutatása a konszekráció, amely rövid imádságban végződik.¹⁴ Egyébként a 17. századtól használják Pál apostol szereztetési igéjét, az I. Kor. 11; 23–26., azaz a korinthusi gyülekezethez írott első levél részletét. A szereztetési Ige közben az a mozzanat, amikor a lekipásztor felemeli a kenyeret és a kelyhet, az elevatio, amelyet ugyancsak meghatároz az agenda.¹⁵ Erdélyben az úrvacsora kiszolgáltatásakor különösen hangsúlyozták a gyülekezet jelenlétét, amit a betegnek vitt úrvacsora esetében ugyancsak elengedhetetlennek tartottak.¹⁶ Az egyházi tiltás ellenére a református népi vallásosság is az úrvacsorai jegyeknek csodás erőt tulajdonított, valósággal szentelményként kezelte azokat. Felfogásuk szerint a kenyér morzsája nem eldobható, csak elégethető, gyógyító ereje van, a beszélni nem tudó gyermek megszólal tőle, az úrvacsorai bor pedig erőt, egészséget ad.¹⁷

¹³ BENEDEK 1971. 190., 195., 196., 212., 213., 214., 215., 218., 223., 225.

¹⁴ RAVASZ 1927. 54., 36.

¹⁵ RAVASZ 1927. 54.

¹⁶ NAGY 1985. 31.

¹⁷ MAKKAI Sándor: A magyar reformátusság egyházi élete. Debrecen, 1940. 45. S. LACKOVITS Emőke: Az úrvacsora a magyar református népi hitéletben a XX. században. = Ethnographia 1997/1–2. szám, 6.

Felkészülés az úrvacsora vételére

Az úrvacsora vételét a rá való készülés, vagyis az ünnepi alkalomra való testi-lelki előkészület előzte meg. Ezt az időszakot bűnbánati hétnek nevezték, ami a bűnbánati vasárnapkal kezdődött. A XVII. században ez az időszak még két hetet tett ki,¹⁸ amikor a lelkész készítette fel a gyülekezetet és ha szükségesnek tartotta, személyesen is felkereste a családokat, egyéneket. Kalotaszentkirályon még az 1990-es években is ezt a hetet „bűnbánati nagyhétnek” nevezték, amelyet a lelkész hirdet ki a szószékről és amely hétfő reggeltől szombat estig tart. Ilyenkor igyekeztek kerülni a veszekedést, a durvaságot, a trágár beszédet, a káromkodást. Sőt, volt olyan család, ahol ezen a héten esténként bűnbánati énekeket énekeltek, egymástól bocsánatot kértek, mielőtt az úrvacsorával éltek. Amennyiben valaki káromkodni hallott fiatalokat, figyelmeztette őket a „nagyhétre”. Ezen a héten nem volt szokás mulatni, de a kocsmába azért a férfiak elmehettek, inni és cigarettázni ugyanis szabad volt. Igyekeztek úgy élni a bűnbánati héten, hogy békességben járulhassanak az úrasztalához. Ezen a héten reggel és este volt istentisztelet. Előtte húsz percig harangoztak, hogy a falu legtávolabbi részéről is eljussanak az emberek a templomba, ahol az istentisztelet rövid, 20–30 perces, inkább áhítat volt, amelynek keretében bűnbánati énekek hangzottak el. Szombat este pedig felhangzott befejezésképpen a „Hálát adunk Istenünk” című szombat esti ének, amely az erdélyi református énekeskönyvben a 76. sorszám alatt található, szerzője Pap István és a 75. zsoltár dallamára énekelik.¹⁹ Aki élni kívánt/kíván az úrvacsorával, legalább három-négy alkalommal elment/elmegy templomba a bűnbánati héten. Aki egyszer sem jutott/jut el, megszólták/ megszólják. A szent jegyekkel való élés előtt komolyan vették/veszik a lelki előkészületet. Szombat este voltak/vannak ezért azután legtöbbször a templomban, ugyanis akik eljártak/eljárnak dolgozni, főleg távolabbi helyekre, ilyenkor haza mentek/mennek és ott voltak/vannak a többiekkel együtt az utolsó bűnbánati istentiszteleten. Alig-alig fordult elő és fordul elő ma is, hogy ne vegyen valaki úrvacsorát.

Kalotaszentkirályon a bűnbánati hétnek volt egy különleges feladata is. Első napon a lányok a templom előtt maradtak/maradnak az istentiszteletet követően, hogy megbeszéljék, hogyan öltözzenek fel úrvacsora osztásra,

¹⁸ NAGY 1985. 32., 41.

¹⁹ Református egyházi énekeskönyv a Kolozsvári református Egyházkerület használatára. Az Egyházkerület 7160/1923. számú hivatalos kiadványa.

ugyanis ilyenkor mindenki szemügyre veszi őket és alaposan megbírálja valamennyiüket.

Kalotaszentkirályon, amint általában Kalotaszegen, az élet kiemelt eseményei ünnepnek számítanak. Közéjük tartoznak a konfirmáció és az úrvacsorás istentiszteletek is. Ezekben a hagyományait még nagyrészt őrző közösségekben az ünnepi alkalmakat öltözetükkel is félreérthetetlenül jelzik.

A konfirmált lányok a konfirmációt követően egy esztendő múlva tették fel a pártát, 17 esztendő korukban. Úrvacsorás istentiszteletre fehér gyolcs fersinget (gyolcs vagy vászon szoknya), rózsaszín kötőt, piros vállfűs inget, piros vállat, fekete csizmát vettek fel. Nyakukban lógott a selyembojt, hajjukban pántlika. Férjhez menésig 4-6 szál hátpántlikát is viseltek. Karjukon tartották a kézbe való, zöld, piros vagy sárga "földű" (alapú) rojtos kendőt. Fejükön párta volt. Böjtfőkor, tekintettel a böjti időszakra, bár a párta a fejükre került, de a viseletük gyászos volt, ami bordó szoknyából, pántlikás kötényből, fekete mellre valóból, fekete varrottas ingből és fekete kézbe való kendőből állt.

A 16 esztendő és ennél fiatalabb lányok nem viselhettek még pártát. Fejükre fehér „földű” (fehér alapú) labdás keszkenőt kötöttek, ami kasmír kendő vagy szörkendő és már évtizedek óta a lányok anyjuktól örökölték, mert lehetetlenné vált beszerzése, máshogy való hozzájutása. Hozzá zöld szoknyát, rózsaszín kötőt, piros vállfűs inget, piros bársony vállat (mellény), fekete csizmát vettek. Böjtfői alkalmakra ugyancsak gyászosan öltöztek: bordó szoknyába, zöld kötőbe, fekete vállfűs ingbe, fekete mellre valóba (fekete-bordó gyapjúval kivarrott báránnyból mellény), nyakukba pedig minden alkalmra selyembojtot (selyem cérnából készült, gyönggyel díszített bojt) akasztottak. A felső szoknya alá 3-4 alszoknyát is felvettek.

Az asszonyok vállfűs ing helyett parasztinget (hímvarrás nélküli) vagy réklit (ujjas) vettek. A 60 esztendő körüli asszonyok pedig már feketét öltöttek/öltöttek magukra ezeken az alkalmakon.

Korábban a fiatal fiúk, a legények csak öltönyben vettek úrvacsorát. Az öreg emberek viszont felvették a „priccses” nadrágot (csizmanadrág), a magas nyakú, elől gombos vászon vagy gyolcs inget és a kék bujkát, (kék posztó kabát, fekete csiszolt gyöngyökkel) fejükre tették a fekete kalapot. Karácsonyi úrvacsorára pedig előkerült a fehér, fekete filcrátétes hosszú szűr, alatta időseknél fekete, fiataloknál zöld „priccses” nadrág és a bujka.

Karácsonykor az asszonyok ugyancsak bujkát vettek, a lányok pedig fehér darócot (fehér posztókabát). Amikor különösen ünnepélyesen öltöztek fel minden úrvacsorás istentiszteletre, ugyanakkor tilalmazták az ékszerek viselését akkor, amikor az úrasztalához járultak.

Feltűnő, hogy a korjelző és a családi állapotot jelölő viseletek mellett ebben a közösségben különösen gondosan ügyeltek a viselet eseményjelző voltára. Böjti időszakban, bűnbánati héten, böjtfői úrvacsorakor gyászos öltözetben jelentek meg a nők a templomban, vagyis nemcsak a családi gyászt, hanem más gyászos időpontokat ugyancsak kifejeztek vele. Mintegy hét gyásznyilvánítási alkalmat tartottak/tartanak számon, amelyből négy egyházi ünnepekhez kötődik.²⁰

Bűnbánati héten az egész magyar nyelvterületen lelkileg készültek az úrvacsorára. Ilyenkor bűnnek számított egymás ingerlése is, amelyre vonatkozóan szép számmal tartalmaznak adatokat a protocollumok. A Mezőségeen ebben az időszakban a legények sem jártak a lányokhoz. A Vajdahunyadi Egyházmegyében bűnbánati héten harangszó hívta reggel és este templomba a híveket, ahonnan közös imádság és éneklés után haza mentek. Az 1970-es évektől azonban már csak szombat este gyűltek össze imádságra, énekre úrvacsora vétele előtt, viszont a bűnbánati harangszó ettől függetlenül egész héten, reggel, este megszólalt.²¹ Alpestesen viszont ez az előkészület a mai napig még három alkalmat jelent, azaz három estét úrvacsora osztás előtti vasárnapon.

Úrvacsorás istentisztelet előtt illett a templomot is előkészíteni, az alkalomra feldíszíteni. A lányok vagy a fiatal asszonyok takarítottak ilyenkor, több helyen zöld gallyakkal, másutt virágokkal ékesítették az úrasztala környékét és a padokat. Hagyományosan ez történt Kalotaszentkirályon is. A dél-erdélyi Vajadon (Gyulafehérvár és Nagyenyed közötti falu) a mai napig a padokra virágokat, az úrasztala elé pedig valóságos virágszőnyeget tesznek.

Az úrvacsora jegyei és kellékei

Az úrvacsora szent jegyeit, a kenyeret és a bort valaki vagy valakik a kegyesség egyik legszebb megnyilatkozásaként felajánlották. Bárki adományozhatt, de előre fel kellett iratkoznia, hogy a lelkipásztor számolhasson az adományozókkal. Ez az előre történő feliratkozás nemcsak Kalotaszentkirályt, hanem Erdélynek más közösségeit, így a dél-erdélyi szórványokat is jellemezte. Vajadon pl. a mai napig minden esztendőben újévkor iratkoznak fel azok, akik szándékuk szerint az úrvacsorai jegyeket az úrasztalára adni kívánják abban az évben. A lelkész felírja őket és egyben a sorrendet is meg-

²⁰ VASAS 1994. 114.

²¹ S. LACKOVITS 1997. 6–7.

állapítja.²² Ugyanez jellemzi az alpestesi gyülekezetet is. Kalotaszentkirályon a konfirmandusok első úrvacsorájára a kenyeret az „első lány” (életkorban a legidősebb a konfirmandusok között, vagyis legkorábban született abban az esztendőben), a bort pedig az „első legény” (ugyancsak a legkorábban született volt kortársai között) ajánlotta fel. Volt olyan hely is, ahol búzát adományoztak, amelyből a kurátorné vagy a lelkészné sütötte meg a kenyeret. Kalotaszentkirályon a felajánló a kenyeret szombaton sütötte meg fehér lisztből, amit szombat estig a tiszta szobában helyezett el. A felajánlott bor itt a többségtől eltérően vörös volt, úgy mondták, hogy „ez emlékeztet Krisztus vérére”. A szent jegyeknek valót az egyházi és a kurátor szombaton este felvitték a parókiára, a kenyeret betakarva, a bort korsóba téve, amelyeket az irodában helyeztek el. Az egész magyar nyelvterületen egyetlen kikötés létezett a szent jegyekkel kapcsolatban, hogy azokat házilag kellett készíteni. A dél-erdélyi Alpesten pl. az elhunyt hozzátartozók emlékére ajánlották fel a kenyeret és a bort, de ez volt a szokás a háromszéki Erősdön is.

Kalotaszentkirályon az adományozók személyét úgy hozták/hozzák a közösség tudomására, hogy ők az istentisztelet után ülve maradtak/ maradnak a helyükön, ami egyértelművé teszi mindenki számára az adományozók személyét.

Az úrasztala felterítése, azaz a szent jegyek adományozása megtiszteltetésnek számított. Benne egy középkori gyökerű szokásmaradvány, az *offerálás* fedezhető fel. A szentmiséhez szükséges kenyeret és bort a 3. századtól a hívek adományozták. Ezt VII. Gergely pápa az 1078-ban tartott Római Zsinat 12. kánonjával kötelezővé tette, amelynek megtartását Magyarországon a Szabolcsi Zsinat rendelte el 1092-ben. A középkor végére csökkent az offerálás jelentősége, néhány nagy ünnepre korlátozódott, helyét a pénzadományok vették át, elsősorban a perselyezés. A XVI–XVII. században a szokást felelevenítették, sőt, naturáliák adományozása még a XIX. században is előfordult.²³ Az úrvacsora céljára a szent jegyek felajánlásában ennek a szokásnak a tovább élését véljük felfedezni.

Az úrvacsora eszközei: a kehely, a bortartó kanna, a kenyérsztó tányér, az úrasztala leterítésére szolgáló terítők és a szent jegyek letakarására való úrasztali kendők. A zsinatok rendelkezései szerint valamennyinek egyszerűnek kellett lennie: „Mindennemű edényeket, akár üveg, akár fa, vagy arany, ezüst és cserép legyenek, vagy rézből és bármiféle ércből készültek, elfoga-

²² S. LACKOVITS 1997. 11.

²³ ERDŐ Péter: Magyar egyházi népszokás — az offerálás. = „...mert ezt Isten hagyta...” Tanulmányok a népi vallásosság köréből. Szerk. Tüskés Gábor. Bp., 1986. 265–268.

dunk, csak a visszaélés, fényűzés, babona és botrány legyenek eltávoztatva.”²⁴ Minden tiltás ellenére készültek díszes, drága klenódiumok és liturgikus textíliák, amelyeket azért nem sikerült megakadályozni, mert a hála jelei is voltak,²⁵ ahogy ezt a kalotaszentkirályi nagyszámú terítő, abrosz ugyancsak igazolja.

Az úrasztalát istentisztelet előtt egy órával a lelkész, a kurátor és az egyházi megterítették/megterítik. Ilyenkor csak olyan terítőket tettek/tesznek fel, amelyek kizárólag erre az alkalomra szolgálnak. 2–3 varrottas terítőre egy fehérret tettek/tesznek, erre került/kerül a kannában lévő bor, valamint két ezüst kehely, az egyik a férfiaké, a másik a nőké, továbbá egy porcelán csésze a bor merítésére. Amikor a kurátor látta/látja, hogy fogy a bor, akkor a nagyobb kannából a kisebbbe merített/merít, amelyből azt a kelyhekbe tölti a lelkész. A kelyhek mellé helyezték/helyezik el a fehér takaróban lévő kenyeret az ezüst kenyérosztó tányéron. Ezt a kenyeret vasárnap reggel, az úrasztala megterítése előtt, egy erre a célra készített késsel felvágta/felvágja a lelkész és így tette/teszi a csíkokat a tányérra, betakarva. Ebből tört/tör azután az úrvacsorával élni szándékozóknek. Mindezekon kívül még két fehér damaszt szalvétát is elhelyeztek/elhelyeznek az úrasztalára, amellyel minden úrvacsorázó után a kelyheket törölgette/törölgeti a lelkész. Az egészet egy fehér abrosszal takarták/takarják le, amelynek a tetejére varrottas terítő került/kerül. Kalotaszegi szokás, hogy úrvacsora osztáskor több, sőt sok terítőt helyeznek az úrasztalára, amelyeket évente egyszer a harangozóné mosott/mos ki. Itt terítívázat nem használnak, másutt viszont igen, amit járomnak is neveznek. Ezekon a helyeken erre borították rá a díszes terítőket. Így terítették meg az úrasztalát pl. Vajasadon, Alpestesen, de több más gyülekezetben is. Ez a terítőkkal beborított váz olyanná tette/teszi az úrasztalát, mint egy díszes sátor, valóságos oltárszerű képződményt hozva létre.²⁶

Az úrvacsoravétel rendje

Az egész magyar nyelvterületen, így Kalotaszentkirályon is szigorúan kialakult és megtartott rendje volt az úrvacsora osztásának. Az ülésrendhez hasonlóan meghatározott, a közösség által kialakított, elfogadott és betartott volt. Szentkirályon, Zentelkén a szent jegyek vétele előtt még böjtöltek is, úgy járultak az úrasztalához. A böjt, Szent Szaniszló óta tudjuk, megtisztítja

²⁴ KISS 1881. 152. 1562. évi rendelkezés.

²⁵ NAGY 1985. 36.

²⁶ S. LACKOVITS 1997. 13.

a lelket és alkalmasabbá teszi a lelki táplálék befogadásra. A böjtöt egyébként a református egyház sem tiltotta, csak nem tartotta sem érdemszerzési cselekedetnek, sem érdemszerzési alkalomnak.

Pontban tíz órakor szólalt/szólal meg a harang a kalotaszentkirályi templom tornyában és fél óráig szól/szól, miközben a hívek a templomban elfoglalták/elfoglalják helyüket. A lányok az első padokat, a legények a hátsó karzatot, az asszonyok és a házas emberek pedig saját padjaikba ültek/ülnek. Előfordult, hogy 2–3 órát is tartott az úrvacsorás istentisztelet, főleg akkor, ha nagyon sokan éltek a szent alkalommal. A szertartás a szószéken a megszokott rend szerint történt, majd utána a lelkész lejött az úrasztala elé, miközben a gyülekezet a 137. dicséretet („Lelkem siet hozzád menni...”), úrvacsora előtti, Losonczi István által szerzett éneket énekelte a 146. zsoltár dalmára. A lelkipásztor kitakarva a szent jegyeket imádkozott, felolvassa a szerzetési Igét, felemelve a megtört kenyeret és a borral teli kelyhet, majd feltette a híveknek a 3 kérdést, amelyre ők hangosan, érthetően válaszoltak. A bűnvallás, a *Credo* és az Úr Imája után a bűnbocsánat hirdetését követően járultak a hívek az úrasztalához. Az úrvacsoraosztás teljes ideje alatt a gyülekezet úrvacsorai énekeket énekelt/énekel, amelyek az erdélyi református énekeskönyvben a 138–141. énekeket jelentik. Álló úrvacsora osztás volt/van. A lelkipásztor először a csíkokra vágott kenyérből egy-egy darabot letör és kézbe adja, majd amikor a kint állóknak a kenyeret kiosztotta, veszi a kelyhet és azt is sorban mindenkinek a kezébe adta/adja. Külön Igét mondott/mond mindenkinek mind a kenyérre, mind a borra, ahogy Szentkirályon mondják, „kire mi talál.” A szertartásnak egy egészen régies változata őrződött meg Alpestesen. A lelkipásztor a kenyér és a bor nyújtásakor elmondja a szerzetési Igét, de a bornál külön Igét is mond minden úrvacsorázónak. Ez a Heltai-féle ágendában szerepelt így, amit megszüntettek az Egyházkerületben, csupán itt, az utóbb megnevezett faluban maradt csak fenn.²⁷

Kalotaszentkirályon ének közben először a külön padban ülő öreg emberek éltek/élnek a szent jegyekkel, őket követik a házas emberek születési sorrendben. A házas emberek után az úrvacsora vétel rendjében a legények következtek/következnek, akik a hátsó karzatról születési sorrendben mennek/mennek be a férfiak bejáratán. Elől a vőlegények, utánuk pedig a többiek. Úrvacsora vétele után ugyanazon az ajtón mennek ismét vissza a hátsó karba. A legényeket az asszonyok követték/követik. Mielőtt az úrasztalához járultak/járulnak, felálltak/felállnak és imádságban külön is kérték/kérik

²⁷ BENEDEK 1971. 196.

bűneik bocsánatát. Az asszonyokat követően a lányok vonultak/vonulnak ki. Egyszerre álltak/állnak fel, imádkoztak/imádkoznak, karjukra helyezve a kézbe való kendőt és születési sorrendben kimentek/kimennek, elől a menyasszonyok. Miután ők is helyükre mentek, a kurátor felállt/feláll, kiment/kimegy a templom bejáratán kívülre és körülnézett/körülnez, hogy nem várakozik-e kint még valaki, aki úrvacsorát szeretne venni. Ilyen ugyan nem fordult még elő, de ezt mégis minden alkalommal megtette/megteszi. Ennek oka abban a liturgikus rendelkezésben keresendő, amelynek értelmében még 1927-ben is meghatározták, hogy „undort keltő testi fogyatkozásban vagy ragályos veszedelmével fenyegető betegségben lévők is úrvacsorát szándékoznak venni, ők a gyülekezet úrvacsorája végén a sekrestyében vagy a torony vagy kar alatti helyiségben részesítendőek benne.”²⁸ Egyébként utoljára a kurátor, a kántor és a harangozó vettek úrvacsorát, majd őket követően a lelkipásztor. Aki élt az úrvacsorával, helyére térve fennállva imádkozott, megköszönve a szent jegyekben való részesedését, bűnei bocsánatát. A XVII. században az imádság még térdelve történt, bár a szent jegyek vétele már ekkor is állva.²⁹ A XVI. század végén pedig még a gyülekezet a lelkésszel együtt letérdelve mondta a közgyónást, majd úrvacsora vétele után a hála-imát.³⁰ Kalotaszentkirályon megfigyelhettem az asszonyok imádkozásának sajátos módját. A padra mélyen ráhajolva, szinte meghajtott térddel, különleges testtartásban végezték/végzik. Úrvacsora vétele után a kizárólag erre az alkalomra szolgáló 142–144 dicséretek közül énekelték valamelyiket.

Az ifjúkort elhaladt legények, 35 év után, és lányok, 30 év után, akik nem házasodtak meg, nem a gyülekezet közösségében, hanem a lelkési irodán éltek a szent jegyekkel a világi tisztségviselők jelenlétében, tehát a korai rendtartásokban az úrvacsorai alkalomra előírt gyülekezet az ő képviselőikben volt jelen. A betegek és a nagyon öregek szintén nem tudtak a gyülekezettel együtt úrvacsorát venni. Az öregek, valamint a járóképes betegek ugyancsak az egyházi irodán részesedtek a szent jegyekben az egyházfi és a kurátor jelenlétében, az erre a külön célra szolgáló kehelyből kapva a bort. Az ágyban fekvő betegeknek csak ezt követően vitték el az úrvacsorát: a kenyeret tányéron, a bort kehelyben, mindkettőt letakarva. Szentkirályiaknak a lelkész a szentkirályi kurátor és egyházfi, zentelkieknek pedig a zentelki kurátor és egyházfi kíséretében. A betegeknek elvitt úrvacsorához rendkívüli módon ragaszkodott a közösség. Egyébként a XVI. századtól

²⁸ RAVASZ 1927. 57.

²⁹ NAGY 1985. 33.

³⁰ TÓTH Endre: Az úrvacsoraszítás Dunántúl a reformációtól a 18. század végéig. (Klny. a Theológiai Szemléből). Debrecen, 1934. 129.

kimondták a zsinati rendelkezések, hogy a betegeknek kérésére a lelkész házhoz viheti az úrvacsorát, de csak úrvacsorás istentiszteletek alkalmával. Ilyenkor a szent jegyeket a család tagjainak jelenlétében szolgáltathatta ki, ők jelentették tehát a gyülekezetet. Kivételt képeztek az eszméletlen állapotban lévők, akik elhomályosuló öntudatuk miatt már nem foghatták fel az úrvacsora lényegét, ezért számukra nem tartották azt kiszolgáltathatónak.³¹ Amennyiben valaki hosszú ideje betegeskedett, annak kivételes alkalomként is kiszolgáltatható volt a szent vacsora. A lelkipásztorok nem tagadták ezt meg tőlük. A dél-erdélyi Vajasdon a haldoklókat a mai napig úrvacsorában részesítik. Úgy mondják, „feladják nekik az úrvacsorát”, amely a betegek szentségére emlékeztető. Sok esetben pedig a betegeknek hozzátartozóik vittek a kenyérből egy-egy darabot, amely magát az úrvacsorát jelentette számukra. Azt mondták, hogy ilyenkor az otthon maradottak is „részesülnek a szenteltből”. Alpestesen nemcsak a kenyérből visznek a betegeknek, hanem egy kis üvegben a borból is. A szokás a középkori eulógia maradványának tekinthető, amikor a nem konsekrált ostyát azoknak adták, akik nem vehettek részt a szent áldozásban.³² Az Észak-erdélyi Bethlenben és környékén úgy mondják, hogy a gyógyíthatatlan betegnek és a haldoklónak a lelkipásztor „feladja az utolsó vacsorát”. Ezt a betegek a mai napig nagyon kívánják, a hozzátartozók rendkívüli módon ragaszkodnak hozzá, a lelkipásztorok pedig nem tagadják meg tőlük.

Az úrvacsorától csak a cégéres bűnben élők, a paráznák tiltattak el, amelyről a kurátorok és az „egyházfiúk” beszámoltak a lelkipásztornak, mindenre figyelve, ami a gyülekezetben történt. Az ilyen személyek csak eklézsiakövetés után részesülhettek az úrvacsora szentségében. Ilyen eset azonban Kalotaszentkirályon az 1990-es évekig rendkívül ritkán fordult elő.

Az úrvacsorával élők, miután a szent jegyeket magukhoz vették, külön adakoztak. Erdélyben ez az úrvacsorát követő adakozás 1644-ben Újtordán tűnt fel először. A lelkipásztor felhívására egyesek itt pénzt tettek az úrasztalára, mások erre a célra pénzt kértek kölcsön szomszédjuktól, akik pedig nem tudtak pénzt adni, nem is vettek úrvacsorát. Az Udvarhelyi Egyházmegyében a 18. században is általános szokás volt, hogy úrvacsora vétele után, mintegy viszonzandó az egyházi szolgálatot, az úrasztalát kaláccsal, gyümölcscsel, pénzzel rakták meg.³³ Egyébként több dunántúli közösségben is élt ez a szokás, amely az offerálás egy változatának tekinthető. Szentkirályszá-

³¹ NAGY 1985. 31.

³² BÁLINT Sándor: Karácsony, húsvét, pünkösd. Bp., 1976.

³³ NAGY 1985. 33., 42.

badján pl. még az 1990-es években az úrvacsorás istentisztelet perselypénze a lelkészt illette meg, amelyet az esperes ezekben az esztendőben próbált eltörölni. Annyira élő volt ez a szokás, hogy ha valaki nem tudott elmenni a templomba és nem élhetett a szent jegyekkel, elküldött egy bizonyos összeget a lelkipásztornak „gyónópénz”-ként. A szokás Észak-Magyarország több falujában ugyancsak élő volt még a XX. század végén is. Az Ung-vidéken az úrvacsora vételét követően pénzt tettek az úrasztalára és csak utána ültek a helyükre. Egyébként a XVIII. és a XIX. századi lelkészi díjlevelekben a Dunántúlon megjelölték azt az összeget, mint stólapénzt, amely a lelkészt illette meg a betegeknek kivitt úrvacsora fejében.³⁴ Kalotaszentkirályon ennek a külön adakozásnak a módja a következőképpen történt. Az öreg emberek és a házas férfiak úrvacsora vétele után, amikor mentek már kifelé a templomból, a pénzt az első padon lévő perselybe tették. A legények szintén az úrvacsora vétele után helyezték el adományait, de ők a hátsó karzaton lévő perselyt használták erre a célra. Az asszonyok és a lányok úrvacsora vételére felállva, először a pénzt az első padon elhelyezett perselybe dobták és utána mentek ki az úrasztala elé. Előfordult viszont olyan eset, hogy az adakozni nem tudó inkább nem vett úrvacsorát. Alpestesen egyedülálló szokás honosodott meg. *Orbán Edit*, a közösség korábbi lelkipásztora, névre szóló papírszíveket készített, amelyekbe mindenkinek beírt egy-egy Igét, amit az úrvacsorával élők az úrvacsora vételét követően elvettek az úrasztaláról, majd haza vitték.

*Befejező cselekmények
Az úrvacsora maradéka*

A magyar nyelvterületen általánosnak mondható, hogy az úrvacsora maradékát a lelkész, a kurátor, az egyházi, a harangozó és a presbiterek közösen fogyasztották el, azzal a különbséggel, hogy esetenként más-más szereplők vehettek részt ebben az aktusban. 1640-ben Gyulafehérvárott mondták ki, hogy a maradékot csak a lelkipásztor fogyaszthatja el, de vigyázni kell, ne-hogy babonás célokra használják fel a szent jegyeket.³⁵ Igaz, a XVI. században még szigorúan azt írták elő, hogy mindennek el kell fogynia az úrvacsora keretében. A század végére már annyit enyhítettek ezen, hogy engedélyezték a maradéknak a lelkészek által való elfogyasztását.³⁶ Az 1927. évi

³⁴ S. LACKOVITS 1997. 12–13.

³⁵ NAGY 1985. 33.

³⁶ TÓTH 1934. 134.

ágenda már úgy rendelkezett, hogy a maradékot meg kell becsülni, a lelkipásztor ossza azt fel a közreműködők: gondnok, énekvezér, egyházi és ön-maga, vagy a szegények között, de tiszta, imádságos asztalon fogyasszák el.³⁷ A úrvacsora maradékának közös elfogyasztását mondták több helyen „agapézásnak”. Kalotaszentkirályon a kenyér és a bor maradékát a lelkész házához vitték. Itt megkínálták belőle azokat a személyeket vagy azt a személyt, aki adományozta őket, majd fogyasztott belőle a kurátor, az egyházi, a kántor és a harangozó. Ami még ezen felül maradt, az a lelkészt illette. Az agapézás szokása Erdély-szerte ismert, de gyakorolták a magyar nyelvterület más részein is a református közösségekben. Helyenként egészen különleges módon alakult ez. Vajacson pl. a presbiterek, a kurátor és a harangozó a templomban, az úrasztala előtt „agapéznak”, majd ezt követően átmennek a lelkipásztorhoz és ott folytatják a szertartást. A harangozó tölti a bort, de ügyel arra, minél kevesebb fogyjon, ugyanis a bor maradéka kizárólag őt illeti, míg a kenyéren a lelkéssel osztozik mind a mai napig. Alpestesen a két világháború között, majd az azt követő esztendőkből még a lelkész és a presbiterek osztoztak az úrvacsora maradékán. Ma a lelkészt és a harangozót illeti ez, miután a betegeknek valót kivették belőle.

Az úrvacsorás istentisztelet és a maradék szentelt elfogyasztása után Kalotaszentkirályon a szent edényeket az egyházi megtörölgette/ megtörölgeti és a terítőkkal, kendőkkel együtt elzárta/elzárja az egyházközség ládájába vagy a lelkészi irodán lévő szekrénybe.

Az úrvacsora osztás napján délután mindazok, akik éltek az úrvacsorával, istentiszteleten vettek/vesznek részt, mind a szentkirályiak, mind a zentelkiek. Ilyenkor hálát adtak/adnak az úrvacsoráért és bűneik megbocsátásáért. Erre az alkalomra külön énekek szolgálnak, amelyek a megnevezett erdélyi énekeskönyvben a 145. és a 146. dicséretet jelentik.

Makkai Sándor a két világháború között végzett vizsgálata alapján mondta ki, hogy „a népi réteg széles tömegei csak passzív talaja az egyházi életnek. Nem nevelték arra, nem is szokott hozzá, hogy az egyházi közösségben személyes lelki életet éljen és áldozatokat hozzon.” Ennek tulajdonította, hogy a konfirmált egyháztagnak mindössze 10,44%-a élt Erdélyben rendszeresen úrvacsorával. (A magyarországi átlag ennél jobb volt, 24,6%.) Az úrvacsoráról szerinte a hívek mindig csak annak kiosztásakor hallottak.³⁸ Talán nem járunk messze a valóságtól, ha azt állítjuk, hogy sokak számára az úrvacsora szentsége ugyan része az egyén hitéletének, de a vele való élés

³⁷ RAVASZ 1927. 61.

³⁸ MAKKAI 1940. 68–69.

vallásos szokáscselekmény (rítus), amelyben nagy szerepet tulajdonítottak/tulajdonítanak a külsőségeknek. A többség tudatában bár az úrvacsora szentség, de középpontjában mégis a szentelményként értelmezett úrvacsorai jegyek állnak. A kisebbséget jellemzi csak az a tudat, amely az úrvacsora lényegét érinti, a személyes bűnbocsánatot, amelynek alapja a feltétlen hit, Krisztusnak az emberekért hozott megismételhetetlen, egyszeri áldozata.

Hálás köszönetet mondok kalotaszentkirályi adatszolgáltatóimnak, mindenekelőtt különösen is *Lovász Miklósné Gere Ibolya Erzsébetnek, Gere Istváné Kispál Annának* önzetlen és rendkívül sok segítségükért.

Összefoglalás

Kalotaszeg felszegei részének egyik legnagyobb faluja, a gazdag hagyományairól és hagyományőrzéséről nevezetes Kalotaszentkirály. Úrvacsora vételeinek szokásai meghatározó szerepűek szokásrendszerében.

Az első úrvacsora vételét itt is, a magyar nyelvterülettel azonos módon a fiatalok egyházilag is nagykorúvá nyilvánítása, a konfirmáció előzte meg, amely a 16. esztendejét betöltött ifjúságnak a közösség előtti első nyilvános megmérettetése volt. Konfirmációra a templomot a konfirmandusok díszítették fel. Ez a díszítmény fenyőágakból állt, amelyek közül azokra, amit a bejárati ajtókra tettek, a lányok által készített papírrózsákat erősítették fel. Ezeket az ékítményeket „hatlo”-nak nevezték. A lányok a konfirmációt követően egy esztendő múlva jogosakká lettek a párta viselésére.

A faluban évente hat alkalommal szolgáltatták ki az úrvacsorát, amelyet minden esetben a bűnbánati hét vagy „nagyhét” előzött meg, amikor esténként bűnbánati istentiszteletet tartottak a templomban. Mindenki, aki az úrvacsora szentségével élni akart, kötelességének érezte, hogy legalább egy alkalommal – többnyire szombaton – részt vegyen a bűnbánati istentiszteleten. Többen böjttöléssel is készültek az úrvacsorai alkalomra. Általánosan elmondható a békességre és tiszta lélekre való törekvése a híveknek, hogy így, „megtisztulva” járulhassanak az úrasztalához.

Úrvacsora vételekor a közösség női és férfi tagjai ünnepi öltözetben jelentek meg a templomban, amely öltözet alkalomjelző volt, jelezve az ünnepnek az esztendő ünnepi-és szokásrendjében elfoglalt helyét. Így a böjti időszakban, továbbá böjtfőn és nagypénteken csakis gyászos öltözetben illett megjelenni a templomban, tehát a gyász nemcsak a haláleset által kiváltott családi gyászt jelentette, hanem hét olyan alkalmat, amelyeknek sorában az egyházi ünnepnek is beletartoztak. A lányok úrvacsora vétele előtt megbeszélték öltözetüket és az ünnepi alkalomra azonos viseleti együttesben jelentek meg.

Kalotaszentkirályon álló úrvacsoraosztás volt. A kenyeret ezüst kenyér-
osztó tányérra téve és csak erre az alkalomra használt késsel csíkokra szele-
telve, egy-egy darabot letörve osztotta a lelkész. A vörös bort, amit kizáróla-
gosan alkalmaztak, Krisztus kiontatott vérére emlékezve, két kehelyből ve-
hették a hívek: külön a nők, külön a férfiak. A lelkipásztor mind a kenyérre,
mind a borra egy-egy Igét mondott mindenkinek, „kire mi talált”. Az úrvac-
sora vételének szigorú rendje volt: először a férfiak, majd a nők vettek, de
mindkét nem esetében életkor szerint, ahol a sort az idősek nyitották meg. A
házasok mindig előbbre kerültek a házasulatlanokkal szemben. A házasu-
landó kort jóval elhaladott férfiak és nők, a járóképes betegek és a nagyon
öregesek nem a gyülekezet közösségében, hanem a lelkészi irodán élhettek a
szent jegyekkel a kurátor, az egyházi és a presbiterek jelenlétében. A moz-
gásképtelen betegeknek a lelkipásztor házhoz vitte az úrvacsora jegyeit, ahol
a családtagok ugyancsak részesedtek benne. Az úrvacsora edényeiről és a
liturgikus textilekről való gondoskodás az egyházi feladatai közé tartozott
(elővétel, tisztán tartás, eltétel). Az úrvacsora maradékát a lelkész lakására
vitték, ahol a lelkipásztorral együtt az adományozók, továbbá a kurátor, az
egyházi, a kántor és a harangozó fogyasztottak belőle, ami ezen felül még
megmaradt, az a lelkészt illette meg.

Kalotaszentkirályon úgy hozták a közösség tudomására az úrvacsora je-
gyeit adományozók személyét, hogy istentisztelet végén, amikor mindenki
kifelé indult a templomból, ők a helyükön ülve maradtak, így jelezve az
ajándékozás tényét.

A faluban megmaradt egy középkori eredetű szokás, az offerálás is, ami
abban nyilvánult meg, hogy az úrvacsorával élők külön perselyekbe külön
adakoztak ezen az alkalmon. Ez az adomány a lelkipásztort illette meg. A
szokás szórványosan a magyar nyelvterület más részein szintén felbukkant,
nemcsak Erdélyben, hanem a Dunántúlon is, így pl. a Balaton-felvidéki
Szentkirályszabadján.

Mindazok, aki részesültek az úrvacsora szentségében, az ünnep napja
délutánján hálaadó istentiszteleten vettek részt, köszönetet mondva a kegye-
lemért, megbocsátott bűneikért.

SUMMARY

EMŐKE S. LACKOVITS
Holy Communion in Kalotaszentkirály

The Reformed (Calvinist) Church knows two sacraments – Holy Communion and Baptism – which provide a basis for the religious life of reformed people. The study, on the basis of researches carried out in Kalotaszentkirály, Transylvania at the beginning of 1980s, 1990s and 2000, describes what Holy Communion means in the lives of the residents. The first Holy Communion in the lives of the young villagers was preceded by confirmation that was taken after the age of 16. Girls were allowed to wear pártá (girl's headdress) after one year of confirmation. Holy Communion was served six times a year and before each occasion there was a one-week penitential period. The members of the community prepared for the Holy Communion through lenting and participating in penitential services. Both men and women were dressed up when taking Holy Communion. During the lenten period and on Good Friday it was suitable to appear in black. The distribution of Holy Communion was regulated by a strict order following age, sex, marital status. Elder men and women were followed by younger generations, married couples came before those engaged. The bread and wine left was eaten and drunk by the pastor and the lay leaders. There was a custom originating from the Middle Ages according to which the participants of the Holy Communion gave special offerings that was donated to the pastor. Participants took part in an afternoon thanksgiving service as well.

